

Bayreuther Festspiele 2019: de drie stipendiaten doen verslag

Eva Kroon

Mag ik voor altijd blijven, blijven in deze klank?

Een fluwelen deken - transparant, vol kleur, groots, maar toch kwetsbaar en robuust wanneer nodig. Ja, ook ik ben gegrepen door de magie en de kracht van het huis op De Groene Heuvel.

Bayreuth zelf is al een prachtige stad om te bezoeken met een rijke geschiedenis en inwoners die zeer gastvrij en trots zijn op hun stad. En daar komt dan de component Wagner nog eens bij, een component die in allerlei facetten terug te zien is in het straatbeeld: van standbeelden tot verwijzingen naar zijn werk in de straatnamen. Mijn moeder, baby Otto en ik hadden onze intrek genomen in het Arvena Kongress Hotel, in deze periode geheel gewijd aan de Bayreuther Festspiele. Wacht, die baby! Laat ik daar kort iets over vertellen: 8 juli jl. is Otto geboren! Alles gezond en wel en een tevreden baby. Mijn moeder is met mij meegegaan om voor Otto te zorgen wanneer ik naar de voorstellingen ga en bij sommige programmaonderdelen zal ik Otto in de draagzak meenemen. Zo heeft met 5,5 week deze jongen het Festspielhaus aanschouwd en Helena hem al liefkozend gedoopt tot 'Wagnerbaby'. Terug naar mijn beleving.

V.l.n.r Eva Kroon met Otto, Frederik Bergman en Helena Koonings

Begrüßungsempfang! Ondanks een kleine drup regen was de ontvangst in de tuin van de Walhall-Lounge feestelijk. De Hollanders hadden elkaar al snel gevonden en Leo was er om ons te begroeten. Na de welkomtspeeches en een hilarisch fotomomentje voor de Stipendienstiftung-banner ten behoeve van onze social media update, togen we met z'n allen naar de rechterzijde van het Festspielhaus alwaar onze rondleiding zou aanvangen. Een goed begin! Echt sprake van een grande tour was er niet, maar het belangrijkste hebben we bezichtigd, het hart en de ziel van het gebouw, de zaal en de orkestbak. We kregen daarnaast een goede analyse van de bouw en de constructie waarin het geheim van de unieke akoestiek verscholen ligt.

Snel naar het hotel voor een powernap en de voorbereiding op de eerste voorstelling. Het stipendiaten drieluik van dit jaar was *Parsifal*, *Tristan und Isolde* en *Tannhäuser*. Er was ons aangeraden om met de ogen dicht de eerste noten tot je te laten komen. Dat heb ik gedaan en het is een aanrader, dan hoor je hoe de klank je omarmt. De klank komt niet naar je toe, maar je zit in de klank. Bij *Parsifal* zat ik op de galerij en daar merkte je dat al, maar de twee andere dagen mocht ik in de zaal, het parket, zitten. Daar is deze beleving van klank en de trechterblik naar het podium toe nog mooier. (En Leo was zo attent om met mij te ruilen van plek voor het laatste deel van *Tristan und Isolde*. Dat de prijs ongeveer per rij omhoog gaat is terecht. Hoe dichterbij de bron, hoe groter het effect van klank en zichtbeleving.) Alle drie de voorstellingen hebben mij op hun manier geraakt. In *Parsifal* de stem van Günther Groissböck als Gurnemanz, het orkest in *Tristan und Isolde* was werkelijk fenomenaal o.l.v. Thielemann, en *Tannhäuser* ... als u de kans krijgt om deze te zien, live of via een beeldscherm, twijfel niet en ga. Deze productie is in alle opzichten geslaagd en werkelijk opera anno 2019. Alle disciplines, van zanger en regisseur tot orkest en technische hoogstandjes voor decor, staan in hun kracht, worden uitgedaagd en versterken elkaar in zeggingskracht.

When in Bayreuth, maar ook daarbuiten – De superlatieven lijken over elkaar heen te rollen als men spreekt over Bayreuth. Na vijf dagen onderdompeling in het Bayreuth van Wagner bleef bij mij de vraag door het hoofd dansen: hoe komt het dat ik zo gegrepen ben door deze plek, wat maakt het uniek. Is het de muziek die ik gehoord heb, de regie die ik gezien heb, is het de sfeer van de locatie, de mensen die er rondlopen.

Wagner heeft met dit operahuis zijn idealen van klank en beeld doen samensmelten. Maar hij geeft daarbij een grote uitdaging mee aan de uitvoerders. Het orkest, de zang en de regie zijn een drie-eenheid die blind op elkaar moeten vertrouwen. Want deze akoestiek is genadeloos. Als musicus lees je de slag van de dirigent, maar je speelt ook deels op wat je om je heen ziet of hoort. Dat is echter in dit huis geen goed idee. De zanger op het podium hoort het orkest, maar als je daar op inzet en je frase begint, dan hoort het publiek dit als 'te laat'. Alles en iedereen moet louter en alleen vertrouwen op zijn innerlijke muzikaliteit en op de slag van de dirigent. Dat maakt het uniek. Uiteraard heb je dit streven in elk operahuis, maar dan kan je nog de mimiek lezen van de dirigent of stiekem toch dingen op je gehoor doen. Hier niet. Weten wat je doet om dat vervolgens los te laten en te vertrouwen op elkaar en op de slag van de dirigent. Dat raakt. Dat maakt magie. Ik hoop het ooit zelf als zangeres te mogen ervaren.

Tot besluit – een applaus voor de dirigent is een applaus voor hem én zijn orkest. Thielemann nam zijn applaus in ontvangst en bedankte, zoals elke dirigent dat gewoon is te doen, zijn orkest. Thielemann gebaarde zijn orkest op te staan en dit applaus in ontvangst te nemen en daar ontwaarde ik een guitige, amuse blik, want hij gebaarde naar lege stoelen en lessenaars (zoals u weet, het orkest is niet te zien vanuit de zaal). De magie van Bayreuth – zijn orkest had de avondlucht al opgezocht, voor de drukte uit, en genoot op afstand van een daverend applaus.

Het behoeft geen uitleg dat met wat jullie gelezen hebben, ik het Wagnergenootschap zeer dankbaar ben dat ik dit stipendium heb mogen ontvangen. Het was een unieke ervaring!

Helena Koonings

maandag 12 augustus 2019

Wat betekent "geen gala maar de mannen komen vaak wel in smoking"?! Smoking is toch gala? Al mijn lange concertjurken vallen duidelijk af. En mijn auditiekleding is waarschijnlijk niet elegant genoeg. Tien jurken en niets om aan te trekken. Typisch...

Mama zegt mijn geborduurde jurk. Daar had ik niet eens over nagedacht. Mijn Micaëla-jurk mee naar het Wagnerfestijn. Misschien heeft ze gelijk. Maar neem ik dan maar één jurk mee? Iedere avond hetzelfde aan? Ja. De mannen hebben waarschijnlijk ook maar één pak en daar kijkt niemand raar van op. Niet te moeilijk doen.

woensdag 14 augustus 2019

In de trein van Düsseldorf naar Nürnberg! De komende vier uur zit ik vast in deze aluminium ICE-rups. Ik weet niet of ik wil slapen, lezen, muziek wil luisteren of Netflixen. Het voelt als zonde van deze geïsoleerde tijdscapsule om niet een grote hap te nemen uit mijn boek van duizend pagina's, maar

mijn hoofd voelt zwaar door de korte nacht. Wel fijn dat ik even niet op hoeft te letten of van trein hoeft te wisselen.

(later in Bayreuth)

Oké, de meneer van het internaat zei dat de Lidl op loopafstand was. Ik liep waar hij (en Google) me naartoe stuurden, maar het bosje waar ik door moest was afgesloten. Door het veld ernaast liep een platgetrapt weggetje, dus ik ben dat gaan volgen, hopend dat de kennis van de lokale bevolking me zou helpen. Mooi niet. Het liep dood en ik stuitte op de drinkplek van Bayreuthsche hangjongeren. Overal bierflesjes en troep. Maar volgens Google stond ik op 40 meter van de Lidl vandaan, dus ben ik dapper de heuvel opgeklauterd. BAM. Treinrails inclusief een aankomende trein. Ik ben maar zo ver mogelijk van het spoor af gaan staan zodat de machinist hopelijk zou zien dat ik geen duistere intenties had... Daarna zo snel mogelijk overgestoken een aan de andere kant van het heuveltje naar beneden geglibberd. Geland naast de Lidl. Soepel begin van de week zo!

donderdag 15 augustus 2019

Opgezwollen pootjes van het lange zitten op een hard houten stoeltje. Ik zou het liefst meteen gaan slapen, maar ik moet van mezelf nog wat indrukken van de dag opschrijven.

De regie van *Parsifal* viel me eigenlijk een beetje tegen. Ik weet niet wat ik verwacht had, maar niet dit. Politiek en humanitair engagement op een makkelijke manier. Het (witte) Christendom is in gevaar in een nog nader te bepalen land in het Midden-Oosten en Parsifal komt in Amerikaanse legeruitrusting de arme moslima's bevrijden van hun hoofddoeken en onderdrukking – na ze eerst voor alle zekerheid onder schot te hebben gehouden. Door mij misschien heel kort door de bocht genomen, maar in deze tijden krijg ik het hier een beetje koud van. En uiteraard zou het geen Duits theater zijn als er geen naakte mensen over het podium zouden flaneren. Een allegorie naar Adam en Eva misschien? Het voelde een beetje als de fata morgana in de Efteling, maar dan vier uur lang. Ik zat op de galerij, waar het geluid zogenaamd minder goed is, maar tijdens de stukken waar het mannenkoor begon te knetteren werd ik mooi wel van mijn stoel getoeterd! De solisten klonken ook allemaal bizar dichtbij en iedere theatrale zucht was hoorbaar alsof ik naast ze stond. Ik ben heel erg benieuwd naar de akoestische beleving op het parket, zeker nu we het hele idee achter het bouwsel van het theater uitgelegd hebben gekregen. Mijn eerste indruk toen we vanochtend binnenkwamen was dat het voelde alsof ik een Romeins huis binnenliep – en toen bleken de gebruikte kleuren Pompeii-blauw en Pompeii-rood te heten en alles expres in Hellenistische stijl gebouwd te zijn. Die kleuren moet ik onthouden voor als ik ooit de impuls krijg mijn kamer te verven. Statement kleuren met een bijzondere herinnering.

vrijdag 16 augustus 2019 (vlak voor aanvang van *Tristan und Isolde*)

Het voelt alsof alles me door de vingers glipt hier. Ik weet nu al dat wanneer ik dinsdag wakker word dit zal voelen alsof het niet gebeurd is en ik hier nooit geweest ben. Ik denk dat ik daarom net de halve kiosk opgekocht heb, om ook tastbare herinneringen over te houden. Ik voel me net Alice in Wonderland, alles ondersteboven aan deze kant van het konijnenhol, maar ik weet niet of ik wil blijven of terug naar boven wil klimmen waar een flesje water niet vijf euro kost. Ik moet loslaten en in het moment proberen te zijn, niet alles analyseren. Genieten van de lucht die schoon ruikt, de zachte wind op mijn huid en het feit dat ik onder een grote boom op een bankje kan zitten dagboeken. Dat de lieve Wagnermensen zich iedere pauze weer om ons bekommeren en er zeker van willen zijn dat we niets tekort komen. Het gevoel afschudden dat ik hier niet hoor.

zaterdag 17 augustus 2019 (*Tannhäuser*)

Toen het koor in avondkleding opkwam met programmaboekjes van *Tannhäuser* in de hand begon ik spontaan een beetje te grienen. Wat heerlijk om deze week af te mogen sluiten met een productie waar zoveel humor en plezier in zit, met knipoogjes naar de opera zelf en haar publiek in de zaal. Met een cast vol individuen. En iedereen is zo mooi!

Tijdens het geschuifel naar de deuren heb ik een paar keer achterom gekeken om te proberen het uitzicht over de zaal op mijn netvlies te branden. Ik hoop ook dat ik de opwinding en blijdschap van vanavond zal onthouden. En de schattige oude meneer die naast me zat en soms zijn best moest doen om niet in te dommelen, maar ook schaterde om alle grapjes en me aanstootte om samen nog extra te lachen. Of het vreemde, dichtbij geluid van kleine dingen op het podium: herfstbladeren die

knisperden onder de voeten van Elisabeth in de Wagneriaanse akoestiek.
(na afloop, in de bus terug naar het internaat)

Volgens mij ben ik een beetje Bayreuth-dronken. Voor deze week had ik eigenlijk bijna geen beeld van de componist en zijn ideeën. Nu kan ik mij niet voorstellen dat ik ooit nog op dezelfde manier naar zijn muziek kan luisteren. Alles hier ademt Wagner. Ik denk dat het nog moeilijk wordt om zijn kunst los te laten na erin ondergedompeld te zijn. Misschien wil ik dat ook wel niet.

De ramen staan een beetje open en de lucht heeft mijn lievelingsgeur: houtvuur.

Frederik Bergman

Op 14 augustus jl. startte in mijn vakantie het Wagner intermezzo. Op die dag werden wij als stipendiaten welkom geheten in Bayreuth om ons voor 5 dagen onder te dompelen in alles wat met Wagner te maken heeft. Na te hebben ingecheckt in het internaat volgde een rustige avond.

De volgende ochtend werden we officieel welkom geheten door de organisatie. Hier hebben Eva, Helena, Leo en ik gezellig bijgepraat en konden we ons enthousiasme over wat zou gaan komen eindelijk bij elkaar kwijt.

Aansluitend op deze bijeenkomst zijn we rondgeleid door het Festspielhaus door een zeer bevlogen gids die erg veel wist en daarover met veel enthousiasme vertelde. Hij vertelde over de architectuur van het gebouw en wat de motieven zijn geweest om het op deze plek neer te zetten. Natuurlijk kwam daarbij ook de fenomenale akoestiek ter sprake en heeft hij uitgelegd hoe deze tot stand is gekomen.

Vervolgens nam hij ons mee naar de hier bijna heilige crypte, die de orkestbak heet. Ongekend hoe alles is doordacht met het oogpunt op het overbrengen van het geluid. Na enkele leuke triviale weetjes van onze gids zijn we na een uurtje weer terug naar het internaat gegaan. Eventjes opfrissen en omkleden om vervolgens weer terug te fietsen (ik had, zoals het een goede Nederlander betaamt, een vouwfiets bij me) naar het Festspielhaus. Aldaar werden mijn verwachtingen bij aankomst al overtroffen. Wat een enorme egards straalde alles daar uit. Vele mensen in het lang en tot in de puntje verzorgd. Dit belooft erg veel voor de voorstelling die ons te wachten stond.

We gingen uit elkaar en zochten ieder onze plek op om ons te gaan laven aan *Parsifal*. Al tijdens de ouverture werd ik meteen geraakt door het geluid dat als een golf van warm water over me heen kwam. Vanwege de omvang van het orkest en de eerder beschreven akoestiek hoeven de musici geen enkele moeite te doen om hoorbaar te zijn. Ze hebben daarom alle mogelijkheid om zich enkel te focussen op zo mooi mogelijk spelen. Ze zijn daar 100% in geslaagd. De gehele 1^e akte heeft bij elkaar bijna 2 uur geduurd. Erg lang maar omdat er zoveel te zien en vooral te horen valt, is dat zeker geen straf. In de pauze was ik echt onder de indruk van wat er op me af was gekomen. Ook de volgende 2 aktes voldeden volledig aan mijn verwachting en ik heb dan ook met volle overgave staan applaudiseren.

De volgende dag weer op tijd uit de veren om een lezing bij te wonen van Dr. Sven Friedrich. Hij gaf een inleiding van een uur over de voorstelling *Tristan und Isolde* die we die avond zouden gaan zien. Helaas was meneer Friedrich niet zo heel duidelijk te verstaan wat het enigszins lastig maakte om zijn verhaal te volgen. Desalniettemin goed om gehoord te hebben. Zeker ook omdat ik van alle voorstellingen die we zouden gaan zien, het minst wist over *Tristan und Isolde*. Deze inleiding zou het die avond iets gemakkelijker maken om te weten wat er op het toneel gebeurde.

Stipendiaten met Leo Cornelissen en Gustaaf Vossenaar

Na de lezing volgde hetzelfde riedeltje als de dag ervoor. Terug naar het internaat, lunchen, nog even studeren (het leven van een zanger gaat altijd door), omkleden en om 15.00 naar het theater om vervolgens om 16.00 weer plaats te nemen in de zaal. Deze *Tristan und Isolde* werd gedirigeerd door Christian Thielemann en dat kon je horen ook. Hoezeer ik ook onder de indruk was van *Parsifal* de avond ervoor, wat er nu uit de bak kwam dat had ik nog nooit gehoord. Ongekend wat die man uit dit orkest krijgt. Het helpt natuurlijk mee dat het orkest hem erg goed kent maar dat neemt niet weg dat het een fenomenaal geluid was. Ik was zelf geen grote fan van de regie omdat het me moeite kostte om mijn aandacht er de gehele tijd bij te houden. Gelukkig was er dan ook voldoende om naar te luisteren zodat ook dit een zeer geslaagde avond was.

Op zaterdag avond stond *Tannhäuser* op het programma. Naar deze voorstelling keek ik het meeste uit. Dit omdat ik deze muziek en dit stuk van de drie door ons bezochte voorstellingen, het beste ken. En ook omdat ik vorig jaar met de regisseur Tobias Kratzer heb gewerkt tijdens *Les Contes d'Hoffmann* in Amsterdam. Ik was erg benieuwd wat hij met *Tannhäuser* zou gaan doen. Eigenlijk valt er niet zo enorm veel over te zeggen... Deze gehele voorstelling was werkelijk waar op alle vlakken om je vingers bij af te likken. Ik geloof niet dat ik veel avonden zoals deze heb meegemaakt. Sprakeloos was ik toen ik na de 1^e akte naar buiten kwam. Ook mijn mede stipendiaten hadden ditzelfde gevoel en we hebben het er de hele pauze over gehad. De 2^e akte was zowaar nog indrukwekkender en toen ik in de 2^e pauze naar buiten kwam had ik echt even behoefte een blokje door het park te lopen om weer even 'terug op aarde' te komen. Het leuke en fijne van dit theater is het feit dat er geen foyer is. Zodra je de zaal uitkomt sta je na 10 meter buiten in het park. Een mooiere foyer kan je je eigenlijk niet voorstellen om in te pauzeren. Akte 3 was in aantocht, zo schalmde de blazers wederom van het bordes. Ik heb ook de 3^e akte helemaal over me heen laten komen en na afloop 20 minuten een daverend applaus gegeven. Wat mag ik mezelf gelukkig prijzen dat ik deze voorstelling heb gezien.

Helaas brak de volgende ochtend alweer de laatste dag van ons programma aan. Er stond een aantal formele en informele activiteiten op het programma. Allereerst verzamelden we ons om 11.00 in het oude centrum van Bayreuth voor een stadswandeling onder leiding van een gids. Erg leuk om een uurtje door deze mooie, oude stad te banjeren en er van alles over te horen. Na een kopje koffie hebben we het oude barokke operahuis van Bayreuth bezichtigd. Het is een van de laatste origineel behouden theaters en is volledig uit hout opgetrokken. Dit laatste is tevens de reden dat er niet zo heel veel meer van te vinden zijn. Het gaat hier dus niet over het Festspielhaus maar om het Markgräfliches Opernhaus. Aanvankelijk kwam Wagner naar Bayreuth om dit leegstaande theater te bekijken als mogelijke locatie voor zijn Festspiele. Hij vond het echter niet geschikt en besloot in Bayreuth het Festspielhaus te bouwen. Ik begrijp wel dat Wagner vond dat zijn opera's niet passen in dit barok theater. Wat een weelderige pracht en praal is er in de zaal te vinden zeg. Er is werkelijk waar nergens waar je kunt kijken zonder dat je goud en decoraties ziet. Iets teveel afleiding dus voor wat er op het toneel gebeurt aldus Wagner. Daarna eventjes terug naar het internaat om me om te kleden en weer terug naar de stad voor het officiële gedeelte van de dag. Het begon met een behoorlijk plechtige kranslegging op het graf van Wagner. Heel officieel, inclusief trompettist. Eigenlijk kwam het er op neer dat dit meer een inleiding was voor de afsluitende borrel die plaats vond in de tuin van Wahnfried, het voormalige woonhuis van Wagner. Na een aantal glazen bubbels en leuke gesprekken gingen we met z'n allen naar een 'Kulturzentrum' voor het stipendiatenconcert als laatste onderdeel van het programma. Ik was niet onder de indruk van de vocale en muzikale kwaliteiten die daar ten tonele werden gebracht. Wellicht was ik gewoon teveel verwend met wat ik de avonden ervoor had gehoord. Daarna terug voor een laatste nachtje in het internaat want helaas zat ons Bayreuth avontuur er alweer op.

Lieve leden van het Wagnergenootschap. Zoals jullie in dit verslag hebben kunnen lezen heb ik dankzij jullie een onvergetelijke Wagner ervaring gehad. Allereerst wil ik jullie hier enorm voor bedanken. Daarnaast wil ik jullie vertellen dat het mij ongelooflijk heeft geïnspireerd om vol energie verder te gaan met waar ik momenteel mee bezig ben als zanger. Ik hoop dat ik ooit zelf dit prachtige repertoire in deze grandioze tempel mag zingen en dat ik op die manier iets voor jullie terug kan doen. Voor nu erg bedankt en hopelijk tot snel.